

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας

Χειμερινό Εξάμηνο 2004-05

ΛΟΓΙΚΗ, ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΕΝΝΟΙΩΝ, ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ

Διδάσκων: Σ. Ι. Σεφεριάδης

E-mail: ssefer@panteion.gr, ss361@cam.ac.uk

Ιστοσελίδα: http://www.politiki.net.gr/profil/w-is-w/viograf_ds/seferiades/seferiades-1.htm

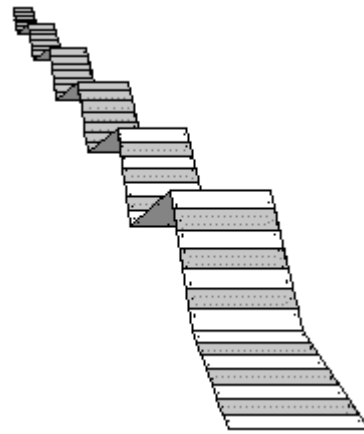
Ωρες Γραφείου: ΣΤ' 13, Δευτέρα/Τρίτη, 12.00-13.00

Ό,τι γνωρίζουμε, το γνωρίζουμε αναγκαστικά μέσω μιας γλώσσας, κυρίως -αν όχι αποκλειστικά- της γλώσσας στην οποία μιλούμε. Αν όμως για τις φυσικές γλώσσες νοηματικές μονάδες αποτελούν οι λέξεις, για την πολιτική επιστήμη (αλλά και τις κοινωνικές επιστήμες γενικότερα) νοηματικές μονάδες είναι οι *έννοιες* — τόσο η θεωρητική παραγωγή, όσο και η εμπειρική έρευνα εξαρτώνται από το ποιόν των εννοιών που χρησιμοποιούνται. Προβλήματα νοηματικής ασάφειας ή εμπειρικής αοριστίας συχνά διαφεύγουν της άμεσης αντίληψής μας, όμως δεν παύουν να αποτελούν αδυναμίες που οδηγούν σε θεωρητικές παρανοήσεις, κοινότοπα ερευνητικά πορίσματα, και ανεπαρκή γνωστική σώρευση. Όπως έγραψε ο Giovanni Sartori, ανεπάρκειες στην εννοιολόγηση κατά κανόνα οδηγούν σε ανεπάρκειες στη σκέψη.

Απώτερος στόχος του μαθήματος είναι η οικείωση με την τεχνική της συγκρότησης εννοιών για χρήση στη συγκριτική πολιτική ανάλυση. Στο πλαίσιο αυτό διερευνάται ευρύ φάσμα ζητημάτων: Τι είναι και σε τι μας χρειάζονται οι συγκρίσεις; Ποια είδη ορισμών υπάρχουν και ποιες οι διαφορετικές χρήσεις τους; Πώς προχωρούμε στην ανασύνταξη εννοιών, και πώς μπορούμε να διακρίνουμε προβλήματα σε ευρέως διαδεδομένες έννοιες; Τι είναι και ποια η χρήση της λογικής κλίμακας αφαίρεσης; Πώς κατασκευάζουμε τυπολογίες και σε τι διαφέρουν από τις απλές ταξινομήσεις; Πώς προ-

χωρούμε από την εννοιολόγηση στη μέτρηση;

Προϋπόθεση για την εξέταση αυτών των θεματικών, όμως, αποτελεί η γείωσή τους σε αρχές της Λογικής (έννοιες, κρίσεις, διαλογισμός) και η διερεύνηση μιας πλειάδας συναφών αναλυτικών εργαλείων, όπως -μεταξύ άλλων- η σημασία, οι διαφορές και η χρήση των «αναγκαιών» και των «ικανών» συνθηκών, η τεχνική της ανάλυσης *per genus et differentiam* και οι κανόνες της κατασκευής μετρικών κλιμάκων.

Καθώς το μάθημα στοχεύει στην πρακτική εφαρμογή των αρχών εννοιολογικής συγκρότησης που διερευνά, δίνονται παραδείγματα -προς αποφυγή-εσφαλμένων εννοιών, και γίνονται αναφορές σε συγκεκριμένες εννοιολογικές ανασυγκροτήσεις και ενδεικτικές κατασκευές τυπολογιών και μετρικών κλιμάκων για χρήση στη συγκριτική πολιτική ανάλυση.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Παπανούτσος, Ε. Π. (1985) *Λογική* Αθήνα/Γιάννινα: Δωδώνη.
- Sartori, G. (2004) *Σημασιολογία, Έννοιες, Συγκριτική Μέθοδος*: (επιμ. Σ. Ι. Σεφεριάδης), Αθήνα: Παπαζήσης.
- Hospers, J. (1996/1956¹) *An Introduction to Philosophical Analysis*, Λονδίνο: Routledge
- Salmon, W. C. (1973) *Logic*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, Inc.

Στους φοιτητές μοιράζεται ακόμα Φάκελος Μαθήματος που περιλαμβάνει δυο ακόμη εγχειρίδια λογικής και άλλο βοηθητικό υλικό.

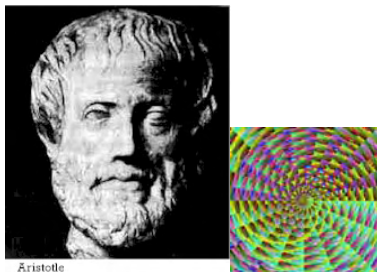
Όπως είναι αυτονόητο, οι φοιτητές πρέπει να ολοκληρώνουν τη μελέτη των συναφών τμημάτων της ύλης έγκαιρα.

► Μέχρι την εβδομάδα 9 οι φοιτητές οφείλουν να ανακαλύψουν ένα «λογικό σφάλμα» (από τον Τύπο, τη μελέτη τους, ή οποιαδήποτε άλλη πηγή -τον οποία όμως θα πρέπει να κατονομάσουν) το οποίο και θα παρουσιάσουν γραπτώς στο πλαίσιο ενός σύντομου κειμένου.

***

Θεματικές Παραδόσεων

1. **Εισαγωγή:** Λόγος, Γλώσσα - Λογική και Σημασιολογία. Περίγραμμα και περιγραφή των στόχων του μαθήματος.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΛΟΓΙΚΗΣ

2. **Αρχές της Λογικής:** Η επιστήμη της Λογικής σε αδρές γραμμές: πρώτη εποπτεία του συνόλου, με ειδική έμφαση στις πιο κρίσιμες όψεις του:

Έννοιες, Κρίσεις, Διαλογισμός/ Επιχειρήματα.

3. **Έννοιες I:** Πρώτη επαφή με τα βασικά χαρακτηριστικά των εννοιών. Βάθος (σημασία)-πλάτος (αναφορά) και σχέσεις μεταξύ των εννοιών: κατά βάθος (ταυτότητα-ετερότητα) και κατά πλάτος (επαλληλία, υπαλληλία, επαλλαγή, παραλληλία).

4. **Έννοιες II:** Ορισμοί, διαίρεση/ταξινόμηση, μέθοδος *per genus et differentiam*, τυπολογίες. Η λογική κλίμακα (κλίμακα αφαίρεσης) και κίνηση κατά μήκος της (άνοδος-κάθοδος). Η συμπληρωματικότητα αφηρημένου-πλαισιακά διαμορφωμένου (συγκεκριμένου).

► Παπανούτσος: Εισαγωγή, Μέρος πρώτο

5. **Κρίσεις I:** Προτάσεις-Κρίσεις. Παρουσίαση των στόχων και της γνωστικής λειτουργίας τους και λεπτομερής διερεύνηση ειδικών κατηγοριών: Κατηγορικές.

6. **Κρίσεις II:** Εξακολούθηση της συζήτησης περί κρίσεων: Υποθετικές, Διαζευκτικές.

► Παπανούτσος: Μέρος δεύτερο

7. **Συλλογισμοί και Επιχειρήματα I:** Ορισμός του συλλογισμού και τα είδη του: Άμεσοι, Έμμεσοι, Κατηγορικοί.

8. **Συλλογισμοί και Επιχειρήματα II:** Υποθετικοί, Διαζευκτικοί, Παραγωγικοί, Επαγωγικοί, Παραλογισμοί. Ορθός Λόγος και Αρχές της Μεθοδολογίας: ταυτότητα, μη-αντίφαση, επαρκής λόγος, εγκυρότητα, ορθότητα, απόδειξη, μέθοδοι έρευνας.

► Παπανούτσος: Μέρος τρίτο

9. **Επανάληψη αρχών Λογικής και ασκήσεις:** Ανασκόπηση της ως τα τώρα ύλης και διαλογική παρουσίαση ασκήσεων και παραδειγμάτων.

ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ/ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

10. **Εννοιολογική Ανάλυση:** Διαφορετικοί τύποι εννοιών και εκτενής ενασχόληση με τα διάφορα είδη ορισμών (δηλωτικοί, εμπειρικοί) -εννοιολόγησης. Προβλήματα που αναφύονται με τις συνήθειες ανεπάρκειες: ασάφεια, αοριστία, ομωνυμία, συνωνυμία.

11. **Εννοιολογική Ανάλυση και πρακτική εικονογράφηση:** Κλίμακα αφαίρεσης, εννοιολογική ανασύσταση και πρακτική εφαρμογή με την έννοια «εργατικό κίνημα»: Ανθολόγηση διαφορετικών ορισμών από τη βιβλιογραφία, καταγραφή των ειδοποιών τους χαρακτηριστικών, και επιχειρηματολογία ως προς την ορθότητα της προτεινόμενης σύνθεσης (ανασυγκρότηση). Επιχειρησιακή εκφορά και κατασκευή κλιμάκων για τη μέτρηση της «συγκρουσιακότητας» και της «διεκδικητικής εμβέλειας» που επιδεικνύουν κοινωνικά κινήματα καθώς

και της «καταστολής» που υφίστανται.

► Sartori: «Εννοιολογική ανάλυση: κατευθυντήριες γραμμές» στο G. Sartori, *Σημασιολογία, Έννοιες, Συγκριτική Μέθοδος: Κείμενα του Giovanni Sartori* (επιμ. Σ. Ι. Σεφεριάδης), Αθήνα: Παπαζήσης, 2004.

► Σεφεριάδης, Κείμενο στο Φάκελο μαθήματος.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ

12. **Έννοιες και συγκριτική μέθοδος:** Η σημασία της συγκριτικής μεθόδου για την πολιτική (και ευρύτερα κοινωνική) επιστήμη και η σημασία της εννοιολογικής επάρκειας για την επιτυχή ανάληψή της. Προβλήματα και παθογένειες. Ειδική αναφορά στο πρόβλημα της «εννοιολογικής υπερέκτασης» και τρόποι αντιμετώπισής του.

► Sartori:

- «Στρεβλή συγκρότηση εννοιών στη συγκριτική πολιτική»
- «Συγκρίνοντας: ορθά και εσφαλμένα», αμφότερα στο G. Sartori, *Σημασιολογία, Έννοιες, Συγκριτική Μέθοδος: Κείμενα του Giovanni Sartori* (επιμ. Σ. Ι. Σεφεριάδης), Αθήνα: Παπαζήσης, 2004.

13. **Επιλογος:** Ανακεφαλαίωση και καταληκτικές σκέψεις με επιλεκτικές αναφορές στην πρόκληση της διαλεκτικής λογικής.